

KAREL ČAPEK

R. U. R.

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Fabry	Doktore Galle, vy jste změnil výrobu Robotů?
Dr. Gall	Ano.
Fabry	Byl jste si vědom, co může být následkem vašeho... vašeho pokusu?
Dr. Gall	Byl. Jsem povinen počítat s takovou možností.
Fabry	Proč jste to dělal?
Dr. Gall	O své újmě. Byl to můj osobní experiment.
<i>(Ve dveřích zleva Helena. Všichni vstanou.)</i>	
Helena	On lže! To je ohavné! Oh, Galle, jak můžete tak lhát?
Fabry	Pardon, paní Heleno –
Domin	<i>(jde k ní)</i> Heleno, ty? Ukaž se! Ty žiješ? <i>(Bere ji do rukou.)</i> Kdybys věděla, co se mně zdálo! Ach, to je strašné, být mrtev.
Helena	Pust', Harry! Gall není vinen, není, není vinen!
Domin	Promiň, Gall měl své povinnosti.
Helena	Ne, Harry, on to udělal, protože já jsem to chtěla! Řekněte, Galle, kolik let jsem vás už prosila, abyste –
Dr. Gall	Udělal jsem to na vlastní odpovědnost.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

- úryvek je ze druhého dějství

Předmluva

Helena Gloryová přichází do továrny na výrobu robotů. Domin se do ní zamiluje a vysvětluje jí historii vyrábění robotů. Helena si roboty Sullu a Maria splete s lidmi. Busmana, dr. Galla, Hallemeiera, Fabryho a Alquista pro změnu pokládá za roboty, snaží se v nich vzbudit vzdor proti špatnému zacházení ze strany lidí. Všichni se do ní zamilují. Domin jí pokládá nabídku k sňatku.

1. dějství

Po 10 letech. Helena je vdaná za Domina, ženy nerodí děti, Helena rozčilením spaluje nějaké dokumenty. Domin si myslí, že má všechno pod kontrolou, dokud nepřipluje loď, ze které se dozvídá o válce robotů proti lidem. Roboti se vzbouřili, chtějí lidi vyvraždit, jsou inteligentnější než lidé. Domin chce utéct na lodi Ultimus, ale i tu obsazují roboti.

2. dějství

Roboti mají zbraně. Dr. Gall se přiznává, že změnil roboty, jejich povahu přeměnil na lidskou. Roboti tím přišli na to, že mají převahu nad lidmi a začali je nenávidět za to, jak s nimi zacházejí. Přichází Helena a přiznává, že dr. Gall provedl změnu na její přání, chtěla dát robotům duši. Roboti útočí, zabíjí Hallemeiera i sotatní, jediného Alquista nechávají žít, protože jako jediný pracoval.

3. dějství

Roboti zabili všechny lidi kromě Alquista. Lidstvo tím vyhynulo. Roboti potřebují Rossumův předpis na výrobu robotů, ten ale spálila Helena. Alquist je donucen pitvat roboty, aby přišel na důležité poznatky pro výrobu. Roboti Primus a Helena se do sebe zamilují. Alquist chce pitvat Helenu nebo Prima, ale oba nabízí svůj život místo života toho druhého, chtějí být spolu. Alquist pochopí, že roboti jsou lidé, protože milují, takže lidstvo nevyhyne.

- **téma a motiv**

téma: zjišťování, kdo dal robotům city

motivy: pokus, povinnost, nátlak, experiment, lež

- **časoprostor**

prostor: továrna Rossum's Universal Robots

čas: blíže nespecifikovaná budoucnost

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá z replik 4 postav a scénických poznámek.

Děj je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, činohra – antiutopické drama

- **vypravěč**

neurčuje se

- **postava**

Harry Domin - Osmatřicetiletý šéf firmy. Chce, aby lidé byli někým, aby nemuseli pracovat. Místo nich by pracovali roboti, dělníci bez duše.

Helena Gloryová - Jednatřicetiletá Dominova manželka. Ztělesnění ženského, citového, laskavého přístupu k robotům i lidem. Je velmi elegantní.

Dr. Gall - přednosta fyziologického a výzkumného oddělení

Dr. Hallemeier - přednosta ústavu pro psychologii a výchovu robotů

Stavitel Alquist - za největší hodnotu považuje lidský život a práci, rozumový přístup k životu, lidskosti.

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč 4 postav (Fabryho, dr. Galla, Heleny a Domina)

- **typy promluv**

polylog 4 postav

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

Byl jste si vědom, co může být následkem vašeho... apoziopéze (nedořečenost)

Oh, Galle, jak můžete tak lhát? řečnická otázka

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

Pustť, Harry! Gall není vinen, není, není vinen! epizeuxis

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

1. pol. 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek (1890–1938)

- narodil se 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy *Moji milí bratři*)
- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (Hovory s TGM), oficiální autor; mluvčí Hradu
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor *Národních listů* a *Lidových novin*, ve Vinohradském divadle 1921-23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- zemřel pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem 25. 12. 1938
- Čapek byl velice dobrým amatérským fotografem
- patřil mezi přední sběratele etnické hudby (dnes v majetku Náprstkova muzea)
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky

publicistická činnost

- pěstoval především fejeton, sloupek a causerii, vyšlo mnoho výborů

V zajetí slov – o frázích, *Na břehu dnů*, *Kritika slov a úsloví*

fejetyony: cestopisné *Italské listy*, *Anglické listy*, *Obrázky z Holandska*, *Cesta na sever*, *Výlet do Španěl*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok*, *Jak se co dělá*, *Měl jsem psa a kočku*

utopická díla

dramata i romány, převratný vynález má špatné účinky na lidstvo

- katastrofy jsou varování, Čapek nevěřil technice, vždy je v kontrastu s přírodou

R. U. R.

Továrna na absolutno – román, zvláštní karburátor rozbíjí atomy a současně uvolňuje absolutno.

Absolutno mění lidi, stávají se náboženskými fanatiky a mají potřebu válčit.

Věc Makropulos – drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové. Příběh má počátek na přelomu 16. a 17. století v dílně alchymistů Rudolfa II. Jeden z nich nalezne prostředek prodlužující život. Elina ho užije, prodloužení života nepřináší dobrý výsledek. Nakonec si pamatuje jen to špatné, život ztrácí kouzlo, je zklamaná. Když má znovu užít tento prostředek, odmítne a umírá. Dá ho mladé dívce, ale ta si je vědoma kouzla lidského života. Celý recept spálí nad svíčkou

Krakatit – román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtějí jen zneužít.

Válka s mloky

noetická trilogie

Čapek se zabýval pragmatismem – filozofický směr, kritériem pravdy je užitečnost, hodnota, úspěšnost – pravdivé je to, co má praktický důsledek. -> pravda je relativní

noetický = poznávací

- práce z počátku 30. let

- 3 romány s nezávislým dějem, spojitost – možnost poznání druhého člověka

Hordubal, *Povětroň*, *Obyčejný život*

Čapek proti fašismu

- vystupoval jasně a ostře

Bílá nemoc – drama, konflikt mezi doktorem Galénem a diktátorem Maršálem s fašistickými rysy. Galén má lék proti smrtelné bílé nemoci, který vydá jen proti slibu míru.

- sebeušlechtilější člověk nezmůže nic proti organizovanému zločinu

Matka – drama, námět od manželky Olgy, reakce na válku ve Španělsku

- matka si povídá se zemřelými muži ze své rodiny (s manželem a se 4 syny). Naživu je pouze Toni. Matka slyší v rádiu hlášení o tom, že jsou zabíjeni i děti, a sama posílá Toniho do války.

pohádky

výrazné rysy Čapkových pohádek:

- pohádkový svět není vysloveně kouzelný, bytosti jsou polidštěné
- děj se odehrává na konkrétním místě
- nevystupují v nich vysloveně zlé postavy, např. loupežníci jsou spíš dojemní
- hromadění synonym, užívání novotvarů

Devatero pohádek – a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek

Dášeňka čili Život štěněte

výběr z dalších známých děl:

Ze života hmyzu – alegorické drama, hmyz má lidské vlastnosti. Sjednocujícím prvkem je tulák.

Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy – sám Čapek rozděloval povídky na noetické (objevování skutečnosti) a justiční (jak trestat?)

Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikl 7 let

• **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud

- meziválečná česká próza

(Na jeho tvorbu mělo velký vliv jeho filosofické a estetické vzdělání, především pragmatismus a expresionismus, dále ho velmi ovlivnila vědeckotechnická revoluce, v mnoha dílech vyjadřoval obavu, že jednou technika získá moc nad člověkem.)

Josef Čapek (1887–1945)

malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce:

Krakonošova zahrada, Ze života hmyzu, Adam stvořitel

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytláčení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra,... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor, Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelup a motocykl, Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvýš

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Zkratka z názvu továrny Rossumovi univerzální roboti (**R**ossum's **U**niversal **R**obots).

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dnes možná ještě aktuálnější než v době vzniku, protože K. Č. varuje před případnými negativními vlivy techniky na lidstvo.

- **pravděpodobný adresát:**

široká veřejnost

- **určení smyslu díla:**

K. Č. se snaží varovat před přílišným zne/využíváním technologií a varuje, aby člověku „nepřerostla technika přes hlavu“.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

1920 – jedno z jeho prvních děl

- **tematicky podobné dílo:**

film Planeta opic – Nejdříve byly opice sluhové a po katastrofě se vlády chopily opice a zotročily lidstvo

režie: Franklin J. Schaffner

Já robot – Povídky Isaaca Asimova vyprávějí o tom, jak jsou roboti chytřejší a jak se vzbouří proti lidem

Doom – genetické pokusy vyvinout lepšího člověka vedou k mutaci člověka v ... (PC hra, film – režie: Andrzej Bartkowiak)

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

R.U.R. (1938) – hrají: Derek Bond, Harvey Braban, William Lyon Brown

R.U.R. (1948) – režie: Jan Bussell hrají: Joy Adamson, John Baker, Maurice Bannister

R.U.R. (2014) – režie: James Kerwin